

İSVİÇRE KONFEDERASYONU HÜKÜMET SİSTEMİNİN MECLİS HÜKÜMETİ SİSTEMİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hüseyin Murat IŞIK*

ÖZ

Yasama, yürütme ve istisnai hallerde yargı erkinin de parlamentoda toplandığı hükümet sistemine Meclis Hükümeti sistemi denir. Genellikle İsviçre’de uygulanan hükümet sisteminin de Meclis Hükümeti sistemine benzerlik gösterdiği kabul edilmektedir. Ancak İsviçre Anayasası çerçevesindeki uygulamaya göre İsviçre Federal Parlamentosu, yürütme erkini kullanan Federal Konsey ve Federal Yargı Organlarını belirlese de bu erklerin parlamentoda toplandığı anlamına gelmez. Zira İsviçre, gerek sahip olduğu demokrasi ve yönetim anlayışı gerekse anayasal yetkilendirme ölçütleri bakımından erkler ayrılığını benimsemiş bir devlettir. Bu çalışmada İsviçre Devletinin erkler ayrılığına dayalı ama kendine özgü (sui generis) bir hükümet sistemine sahip olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsviçre, erkler ayrılığı, meclis hükümeti sistemi, müzakereci demokrasi, konkordanz yönetim anlayışı.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, E-Mail: isikhm@dicle.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7317-3031.

Makalenin Gönderim Tarihi : 07.08.2022.

Makalenin Kabul Tarihi : 19.11.2022.

EVALUATION OF THE SWISS CONFEDERATION GOVERNMENT SYSTEM IN TERMS OF PARLIAMENT GOVERNMENT SYSTEM

ABSTRACT

The government system in which the legislative, executive and, in exceptional cases, the judiciary bodies are gathered in the parliament, is called the Parliamentary Government system. It is generally accepted that the government system applied in Switzerland, as well, is similar to the Parliamentary Government system. However, according to the practice within the framework of the Swiss Constitution, although the Swiss Federal Parliament determines the Federal Council and Federal Judiciary organs that use the executive power, this does not mean that these powers are gathered in the parliament. Because Switzerland is a state that has adopted the separation of powers in terms of both its understanding of democracy and administration and constitutional authorization criteria. In this study, it has been tried to express that the Swiss State has a sui generis government system based on the separation of powers.

Keywords: Switzerland, separation of powers, parliamentary government system, deliberative democracy, concordance management approach.

I. GİRİŞ

Günümüzde anayasa hukuku literatüründeki saf anlamıyla Meclis Hükümeti sistemi uygulaması yoktur. Ancak buna benzer sayılabilecek bir hükümet sistemi modelini uygulayan ülke olarak literatürde genellikle İsviçre Devleti örnek gösterilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı İsviçre Devletinde uygulanan hükümet sistemi modelinin ne oranda “Meclis Hükümeti Sistemi”ne benzediğini ortaya koyabilmektir. Bu minvalde öncelikle meclis hükümeti sistemi kısaca izah edilerek ana hatlarıyla İsviçre’de siyasal sistemin nasıl işlediği ele alınacak, ardından Konfederasyon Anayasası ışığında yasama, yürütme ve yargı erkleri hakkında bilgi verilerek aralarındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılacak, nihayet sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılarak çalışma bitirilecektir.

II. MECLİS HÜKÜMETİ SİSTEMİ

Egemenliğin fonksiyonları olarak yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişki biçimine göre devletlerin sınıflandırılmasına hükümet sistemi denir. Bu sınıflandırmaya göre, öncelikle erklerin birliğinden veya ayrılığından söz edilir. Erklerin birliği eğer yasama organında birleşme şeklinde ortaya çıkar ise buna “Meclis Hükümeti Sistemi”¹ denir. Yani parlamentonun asli yetkisi olarak yasa yapmanın yanında hem bu kuralları yürütme yetkisine sahip olması hem de istisnai hallerde bizzat yargılama yapabilmesini de ifade eder.

Meclis hükümeti sistemi esas olarak; yasama ve yürütme erklerinin, seçilmiş bir mecliste birleşmesine dayanmaktadır ancak bunun zorunlu olarak iki kuvvetin mutlak anlamda birleşmesi veya karışması demek olmadığını da belirtmek gerekir. Yani meclis Hükümeti'nin varlığı için yürütme işlerinin doğrudan doğruya meclis veya onun komisyonları tarafından yapılması şart değildir. Hatta yürütme işlerinin üye sayısı yüzlerle ifade edilebilen bir meclis tarafından yapılmasının pratik imkânsızlığı dolayısıyla bu işlerin şu veya bu ad altında daha küçük bir kurul veya komiteye bırakılması da doğal olacaktır.²

---

¹ Meclis Hükümeti Sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Ergun Özbudun; 1921 Anayasası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1992, s.51-57.; Ergun Özbudun; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021 (21. Baskı), s. 26, 331.; Erdoğan Teziç; Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2017 (21. Bası), s. 498-503.; Fazıl Sağlam; Anayasa Hukuku Ders Notları, Yakındoğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşe, 2013, s. 141-143.; İbrahim Özden Kaboğlu, Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2021 (16. Baskı), s. 146.; Abdurrahman Eren; Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku), Seçkin Yayınevi, 2021 (3. Baskı), s. 868-873.; Ömer Anayurt; Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar), Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2021 (4. Baskı), s. 497-505.

² ÖZBUDUN; s. 52-55.; İnci Çoban İnce; 1982 Anayasası Döneminde Yasama ve Yürütme İlişkilerinin Evrimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı, (Basılmamış) Doktora Tezi, Danışman Dr. Öğretim Üyesi Yaşar Metin Özdemir, İzmir, 2018, s.98-99.

Bu durumda Meclis Hükümeti'nin ayırt edici özelliklerini parlamento ile parlamento adına hükümet etme yetkisini kullanan bu “Yürütme Kurulu” arasındaki ilişkilerde aramak lazım gelir. Buna göre Meclis Hükümeti Sisteminin ayırt edici vasıfları olarak şunları zikredebiliriz;³

-İlk olarak **yürütme erki kendine özgü ayrı bir kimliğe sahip değildir**, tamamen meclisin emri ve kontrolü altındadır. Kendine özgü siyasal bir programı bulunmamakta, meclisin talimat ve denetimi altında iş ve işlemleri yerine getirmektedir. Parlamento, yürütme organına emir ve talimat verebilir onun iş ve işlemlerini bozabilir veya değiştirebilir. Yani **yasama erki, yürütme organı üzerinde mutlak kontrol sahibidir**.

-İkincisi; **meclis hükümeti sisteminde bir devlet başkanlığı makamı yoktur**. Meclis başkanı fiilen devlet başkanlığına benzer bir fonksiyon icra etse de, meclis genel kurulunun her zaman için kendi başkanını görevden alabilme yetkisinin mevcudiyeti, onun kısmen dahi parlamenter sistemin devlet başkanıyla karşılaştırılmasını mümkün kılmaz.

-Üçüncü olarak yürütme kurulu parlamento içinden parlamenterler arasından seçilir ve parlamento tarafından göreve atanır ve bunun doğal sonucu olarak da parlamentonun takdiri ile de azledilebilir. Bu yönüyle parlamenter sistemle benzerlik arz etse de bazı hukukçular bakanların istifa yetkisinin dahi olmadığını ifade etmişlerdir. Hatta kimi anayasa hukukçularınca **istendiği zaman azledebilme yetkisi** meclis hükümeti sisteminin en belirgin özelliği olarak kabul edilmektedir.

-Dördüncüsü **meclis sürekli olarak çalışır**. Buna eski tabirle “*meclisin istimrarı*” denir. Yani parlamentonun sürekli, kesintisiz çalışması anlamına gelir. Sebebi de şudur; parlamento yasama işleri bakımından tatil yapabilse de Meclis içinden çıkan yürütme kurulunun böyle bir şansı yoktur çünkü devletin kamusal/idari hizmetlerinin kesintisiz sürdürülmesi gerekir.

-Beşinci olarak da **yürütme, parlamento üzerinde etki yaratabilecek hiçbir güce sahip değildir**. Fesih gibi bir yetkiye sahip olmadığı/olamayacağı gibi parlamentonun toplanmasını engelleme ya da

---

³ ÖZBUDUN; 1921 Anayasası, s. 52-55.; TEZİÇ; s. 499-500.; SAĞLAM; s. 143.; ANAYURT; s. 500-501.; EREN; s. 869-873.

çalışma takvimini etkileme gibi yetkilere de sahip değildir ve olamaz. Tabii bu durumun parlamenter sistem ile meclis hükümeti arasındaki en büyük benzemezlik olduğunu da ifade etmek gerekir.

Bu minvalde Meclis hükümeti sisteminin geçmişte ve günümüzdeki uygulamaları denince akla ilk gelen örnekler olarak İngiltere, Fransa, İsviçre ve 1920-1924 dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisi sayılabilir. Geçmişte uygulanan örnekler olarak İngiltere'deki “Uzun Parlamento”⁴ dönemi, Fransa’da 1792-1795 (Milli Konvansiyon

---

⁴ I. Charles döneminde (1625-1649) Parlâmento, Krala ödenek vermeyi hep reddetmiştir. Bunun üzerine Kral Parlâmentoyu birkaç defa feshetmiş ama seçilen yeni Parlâmentolar her defasında Kral’a itiraz etmeye devam etmiştir. Neticede Kral Charles I, Parlâmento ile anlaşmak ve Parlâmentonun isteklerini kabul etmek zorunda kalmış ve 1628 yılında “Petition of Rights (Haklar Dilekçesi)”ı imzalamıştır. Bununla artık kimsenin Parlâmentonun kararı olmadıkça vergi ödemek zorunda olmadığı ilkesi bir kez daha ilân edilmiştir. Ancak Kral I. Charles 1629’da Parlâmentoyu tekrar feshetmiş ve 11 sene toplantıya çağırmamıştır. Bu döneme “on bir tiranlık yılı (eleven years tyranny)” denir. Ancak mali zaruretler nedeniyle Kral, 1640 Nisanında Parlâmentoyu toplantıya çağırarak zorunda kalmıştır. Ve bir ay sonra da Parlâmentoyu tekrar feshetmiştir. Ne var ki Kralın İskoçya’da yenilmesi ve İskoçyalıların Kuzey İngiltere’yi işgale başlaması üzerine Kral Parlâmentoyu tekrar toplantıya çağırarak zorunda kalmıştır (Kasım 1640). Bu gerekçeyle toplantıya çağırılan Parlâmento, her yıl en az üç kere toplanma hakkını elde etmiş ve buna binaen 13 yıl süreyle, 1653 yılına kadar neredeyse dağılmadan çalışmalarına devam etmiştir. Bu nedenle bu Parlâmentoya “Uzun Parlâmento (Long Parliament)” ismi verilir. Konumuz açısından Uzun Parlâmentonun önemi şuradadır; Uzun Parlamento bu durumdan istifade ederek Kralın iki bakanını astırmış, kendi onayı olmaksızın konulan vergileri kaldırmış ve devlet hazinesi ile ordunun idaresini eline almıştır. Özetle neredeyse tüm yetkileri kendinde toplamıştır. Tabii Kral ve taraftarları buna razı olmamış bunun üzerine iç savaş çıkmıştır. İç savaş 1648 senesinde bitmiş ve Kral I. Charles bu savaşta yenilmiş. Parlâmento önünde kurulan bir mahkemede yargılanarak 30 Ocak 1649’da idam edilmiştir. İngiltere 1649-1653 arası Cromwell başkanlığında Cumhuriyet olarak, 1653’den 1658’e yani Cromwell’in ölümüne kadar da yine onun tarafından diktatörce yönetilmiştir. 1660’da II. Charles’ın tahta çıkışı ile İngiltere tekrar monarşiye dönmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Kemal Gözler; Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Cilt I), Ekin Yayınevi, Bursa, 2010, s.750-751.; Mehmet Ali Ağaoğulları (Editör); Sokratetes’ten

Dönemi) ile 1848 ve 1871 yıllarındaki Fransız Kurucu Meclisleri ve TBMM'nin ilk döneminde bu sistem benimsenmiştir. Günümüzde ise İsviçre Konfederasyon (Federal) Devleti'nin hükümet sistemi, Meclis Hükümeti sistemine benzetilmektedir.⁵

III. ANA HATLARIYLA İSVİÇRE'DE SİYASAL SİSTEMİN İŞLEYİŞİ

İsviçre tarihsel olarak bir konfederasyon olarak kurulmuş (1291) ve Anayasasının başlığı: “İsviçre Konfederasyonu Federal Anayasası”⁶ olsa da, esasen bir federal devlet olarak varlığını sürdürmektedir. İsviçre genel devlet yapısı itibarıyla; içişlerinde birbirinden bağımsız, ayrı ayrı anayasalara, meclislere ve hükümetlere sahip olan yirmi altı (26) kantondan oluşmaktadır (İsviçre Anayasası Madde 1, 3 ve 47). Bu yönüyle İsviçre, tipik bir federalizm örneğidir.

Avrupa kıtasının ortasında yer alan İsviçre'de Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Romansça olmak üzere dört farklı resmi dil (İsviçre Anayasası m.4) kullanılmaktadır. Norveç ve İzlanda ile birlikte Avrupa kıtası sınırları dâhilinde olup da Avrupa Birliği üyesi olmayan üç devletten biridir. 1815 tarihli Viyana Kongresinden beri uluslararası tarafsızlık ilkesini benimsemiş İsviçre'nin Birleşmiş Milletler Örgütü'ne katılımı da oldukça yeni sayılabilecek bir tarih olan 2002 yılıdır.⁷

Jakoben'lere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2015 (6. Baskı), s. 429-430, 476-480.

⁵ GÖZLER; Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Cilt 1), s.563-565.

⁶ Bkz; <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en> (Erişim Tarihi 01.10.2022)

⁷ “Konfederasyonu'nun temeli, 1291 yılında Almanca konuşan üç bölge toplumu arasında yapılan Habsburg Hanedanına karşı dayanışmayı öngören anlaşma ile atılmıştır. Bu üçlü lige, daha sonra 5 kantonun katılmasıyla 1353'te oluşturulan Konfederasyonun üye sayısı 16. yüzyıl başlarında 13 kantona yükselmiş ve Konfederasyon Alman İmparatorluğuna karşı bağımsızlığını 1648 Vestfalya Barışı ile gerçekleştirmiştir. Fransız devrimini izleyen Fransız işgali sırasında 1798'de 19 kantonla Helvetia Cumhuriyeti kurulmuştur. Napolyon'un düşüşünün ardından 1815 yılında 22 kanton ile egemen devletler Konfederasyonu oluşmuş ve aynı yıl Viyana Kongresinde de tarafsızlığı

İsviçre hem kantonlara bölünmüş bir yapıda olduğu için hem de birçok farklı dil, kültür vb. grupları bir arada barındırdığı için homojen olmayan çok parçalı bir sosyo-politik vasata sahiptir. Ancak buna rağmen yüksek istikrarlı siyasal sistemler içinde gösterilmektedir. Çok etnikli, dilli ve dinli kısaca çok kültürlü/katmanlı bir topluma ve normalden çok daha fazla parçalanmış/atomize bir siyasi ortama sahip olan fakat tüm bunlara rağmen istikrarlı bir demokrasi işletebilen İsviçre'nin demokratik bir siyasal rejime sahip olduğuna kuşku yoktur. İsviçre demokrasisi, mevzu bahis çok kültürlü sosyo-politik yapıyı barış içinde bir arada ve istikrarlı bir biçimde yaşatabilmesi itibarıyla de; “oydaşmacı demokrasi” (consociational democracy) veya “müzakereci demokrasi” olarak adlandırılmaktadır.⁸

---

kabul edilmiştir. 1848 Anayasası ile bugünkü Konfederasyon kurulmuş, 1874'te ise 1990'lı yıllara kadar geçerliliğini korumuş olan Anayasa kabul edilmiştir. İsviçre 1909'da laikliği, 1912'de ise Medeni Kanunu kabul etmiştir. Her iki Dünya savaşında tarafsız kalmıştır. 1920 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olmuşsa da, 1938'de tam tarafsızlık gerekçesiyle ayrılmıştır. İsviçre 10 Eylül 2002 tarihinde Birleşmiş Milletlere üye olmuştur. ...

Ülke halen çok partili demokratik sistemle yönetilmektedir. Konfederal yapısı sonucu, devleti oluşturan 26 Kantonun her birinin ayrı anayasası, kanunları, hükümeti ve parlamentosu bulunmaktadır. Kantonlar ise komünlerden oluşmakta ve komün-kanton ve federal devlet olmak üzere üç seviyeli idareler İsviçre Konfederasyonunu teşkil etmektedir. Dış politika, güvenlik, gümrük politikası, para politikası ve ulusal alanın tümüne tatbik edilecek olan mevzuat Konfederal düzeyde ele alınmaktadır.

200 sandalyeli Ulusal Meclis ve 46 üyeli Kantonlar Meclisi'nden müteşekkil İsviçre Federal Parlamentosu'nun dört yılda bir düzenlenen olağan seçimleri son olarak 20 Ekim 2019 tarihinde düzenlenmiştir. Hükümet, 7 üyeli Federal Konseyden müteşekkil olup, seçimler sonrasında Parlamentoda temsil edilen siyasi partiler arasında uzlaşıyla göreve getirilen sürekli bir koalisyon görünümündedir. Konfederasyon Başkanı, Federal Konsey üyeleri arasından birer yıllık dönemlerle seçilmektedir. Başbakanlık makamı mevcut değildir.”. Bkz.; <https://www.mfa.gov.tr/ivsvicrenin-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 01.10. 2022).

⁸ İsviçre'deki demokrasi anlayışı üzerine ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz.; Rıza Aslan; Demokratik Yönetim Sistemleri, Dora Yayınevi, Bursa, 2013, s. 280-285.; Aynı Yazarın; “Konkordanz Yönetim Sistemi: İsviçre”, Türkiye Tipi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Tartışmaları, (içinde),

İsviçre’de seçmenler, belirli aralıklarla temsilcileri seçip kenara çekilmemektedir. Seçmenler, temsilcileri seçmenin yanı sıra yönetimle ilgili kararların alınmasına da etki etmektedir. Bazı kantonlarında halen doğrudan demokrasi uygulanmaktadır. Özellikle yerel düzeyde (komünler/belediyeler) doğrudan demokrasi işlemektedir. İsviçre’de halk, çoğu zaman yerel kararların alınmasına doğrudan katılmaktadır. Ayrıca kantonal ve federal düzeyde de zaman zaman zorunlu veya ihtiyari referanduma başvurmak mümkündür. Kobach’ın⁹ ifadesiyle, “*İsviçre, siyasi yaşamın referandum etrafında döndüğü tek ülkedir.*”. İsviçre’de, anayasal sistemini kurduğu 1848 yılından bugüne, dünyadaki diğer ülkelerin hepsinin yaptığı referandumların toplam sayısından daha fazla referandum gerçekleştirildiği söylenebilir. Bogdanor,¹⁰ bu durumu, “*Referandumun yer aldığı iki dünyadan bahsedilecekse bunu İsviçre ve diğer ülkeler şeklinde ele almak gerekir.*” sözleriyle ifade etmektedir. Benzer bir şekilde Hamon;¹¹ “*eğer İsviçre olmasaydı “yarı doğrudan*

Editör Ömer Osmanoglu, Demokrasiyi Güçlendirme Derneği Yayını No:1, İstanbul, 2022, s. 103-105.; Ekin İlke Keleşoğlu; “Demokrasi Tartışmaları ve İsviçre’de 2011-2018 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Referandumlar Bağlamında Modern Demokrasinin Doğrudan Katılım Aygıtları”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı Prof. Dr. Ester Ruben, İstanbul, 2018, s.8.; İlker Gökhan Şen; “Doğrudan Demokrasi: Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Yayınlanmış ve Basılmış) Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Erdal ONAR, Eskişehir, Aralık 2010, s. 140-153. Bu eser aynı adla kitap olarak da Oniki Levha Yayıncılık tarafından 2013 yılında basılmıştır. Ancak baskısı tükenmiştir. Yasemin Gülbahar; “Karşılaştırmalı Elektronik Demokrasi: İspanya ve İsviçre Örneği”, Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Aydın Halisoğlu, Tarsus, 2022, s. 18-19, 21.

⁹ Kobach, Kris W.; “Switzerland,” Referendums Around the World: The Growing Use of Direct Democracy, Eds.: David Butler and Austin Ranney. New York:Macmillan,1994, s.98’den (aktaran) ŞEN; s.140.

¹⁰ Bogdanor, Vernon; “Western Europe”, Referendums Around The World: The Growing Use Of Direct Democracy, Eds.: David Butler ve Austin Ranney, New York:Macmillan, 1994, s.25’den (aktaran) ŞEN; s. 140.

¹¹ Hamon, Francis; Le référendum: étude comparative, Paris :LGDJ, 1995, s. 99’dan (aktaran) ŞEN; s. 140.

demokrasi” kavramı bir ütopyadan ibaret olurdu” saptamasını yapmaktadır. Bu minvalde İsviçre sisteminin en önemli başarısının; “vatandaşların hoşnutsuzluk ve protestolarını rahatlıkla ifade edebildikleri kanalları sunmuş olması, yüksek seçmen tatminini sağlaması ve İsviçre kollektif kimliğini oluşturmadaki katkısı” olduğu söylenebilir.¹²

Halkın siyasi inisiyatif (halk girişimi) alabilmesi sayesinde sistem dışında kalanlar/kaldığını düşünenler, sisteme başkaldırmak yerine, isteklerini dile getirebildikleri halk girişimlerini başlatmak suretiyle siyasi katılımlarını gerçekleştirebilmektedirler. Bu da İsviçre siyasal sistemini medenileştirerek istikrara kavuşturmuştur¹³. İsviçre’deki doğrudan demokrasinin ayırt edici özelliği, mevcut siyasi iktidarın halkoylamasını başlatma sürecinde söz sahibi olmamasıdır. Günümüzde İsviçreli seçmenler, federal düzeyde her yıl yaklaşık 6-12 arası soruya muhatap olmaktadır. Bunlar farklı soruların birleştirilerek sorulduğu 2 veya 4 ayrı halkoylamasında gerçekleşmektedir. Bundan başka kantonlar ve komünler düzeyinde de çok sayıda halkoylaması gerçekleşmektedir¹⁴. Nitekim İsviçre tipi demokrasiye müzakereci demokrasi denmesi de bu sebeplerden dolayıdır. Ayrıca bu sistemde seçim barajı uygulanmamakla beraber yukarıda izah edilmeye çalışılan demokrasi modeli sayesinde siyasi istikrar da korunabilmektedir.

İsviçre Konfederasyonundaki hükümet sistemi, bazı uygulamalarıyla parlamenter hükümet sistemine (yürütme erkinin yasama erki tarafından atanması) diğer uygulamalarıyla da başkanlık sistemine (yasama erkinin azil, yürütme erkinin de fesih yetkisinin olmaması) benzemektedir. Ancak her iki yönetim sisteminden de farklıdır ve bir nevi karma sistem özelliği göstermektedir.¹⁵ Nitekim kendine özgü bir siyasi

¹² Schmidt, Manfred G.; “Political Performance and Types of Democracy: Findings From Comparative Studies”, European Journal of Political Research, Vol. 41: 147– 163, 2002 s. 157’den (aktaran) ŞEN; s. 150.

¹³ Schmidt, Political Performance and Types of Democracy, s. 157 ile Trechsel ve Kriesi, Op.cit., s. 204’den (aktaran) ŞEN; s. 150.

¹⁴ ŞEN; s. 150.

¹⁵ Trechsel, Alexandre H.; Kriesi, Hanspeter; “Switzerland: The Referendum And Initiative as a Centerpiece of The Political System”, The Referendum Experience in Europe Eds.:Michael Gallagher ve Pier Vincenzo Uleri, London/New-York: Macmillan/ St james,1996, s. 204’den (aktaran) ŞEN; s. 150.

iktidar (hükümet/yürütme erki) anlayışına sahip olan İsviçre’de, aşağıda ayrıntılarıyla izah edileceği üzere anayasal zorunluluk gereği, Mecliste en yüksek sayıda sandalyeye sahip dört siyasi parti yürütme erkini kullanmaktadır. Federal yargı organında görev yapacak yargıçları da bizzat İsviçre Parlamentosu seçmektedir. Erkler arası ilişkinin böylesi girift bir nitelik taşımaya rağmen istikrarlı bir yönetime sahip olmasını ise hükümet sistemi ile siyasi rejim (müzakereci/oydaşmacı demokrasi) arasındaki uyuma bağlayabiliriz. Ayriyeten tüm bu farklılıkların uyumlu ve istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi daha demokratik ve daha geniş katılımı öngören bir yönetim anlayışının yerleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır ki bu anlayışa da “Konkordanz”¹⁶ yönetim anlayışı denmektedir.

Bu anlayışa göre İsviçre’de müzakereci veya konsensusçu (oydaşmacı) demokrasi gereği kazanan ve kaybeden taraflar olmamakta ve birbirinden farklı dört etnik grup, dört farklı dil bir arada tutulabilmektedir. 1848 Anayasası ile uygulanmaya başlanan Konkordanz yönetim anlayışıyla herhangi bir etnik gruba, kültüre, dile ve dine öncelik verilmemiştir. Tüm kantonlarda yaşayan insanlara hangi kökene ve dine ait olurlarsa olsunlar eşit haklar tanınmıştır. Protestanlar, Katolikler, aşırı dinciler, muhafazakârlar, liberaller, federal merkezin güçlü olmasını savunanlar ile kantonların daha fazla yetkili olmasını talep eden çevreler arasında ortak prensipler oluşturulmuştur. 1918 yılında revize edilen 1848 Anayasası ile tüm halklara Federal Meclisi oluşturan Ulusal konsey ile Kantonal Konseyde ve Federal yargı organlarında nüfus oranlarına göre katılma hakları tanınmıştır. Böylece azınlıklar da dâhil tüm toplulukların siyasi sistemi şekillendirebilme ve yönetimde etkin olabilme imkânına kavuşması sağlanmıştır. Özetle İsviçre’de yaşayan halklar ve diğer gruplara, siyasi sistemin asli unsurları olarak bakılmaktadır. Bu minvalde diğer demokratik yönetim sistemlerinde olduğu gibi çoğunluk- azınlık, iktidar- muhalefet yapılanması yerine müzakere ve uzlaşma sonucu oluşmuş iktidarın yönetmesi de tabii bir sonuç olmuştur.¹⁷

---

¹⁶ Concordans; Latince kökenli bir kelime olup uyumlu, ahenkli, uygun, uyuşmak gibi anlamlara gelmektedir. Konkordanz Yönetim Biçimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; ASLAN; “Konkordanz Yönetim Sistemi: İsviçre”, s. 103-116.

¹⁷ ASLAN; “Konkordanz Yönetim Sistemi: İsviçre”, s. 104-105. İsviçre’de uygulanan hükümet sisteminin hem temsilde adaleti hem de yönetimde

Netice itibariyle bu sistemin tamamen İsviçre'ye özgü olduğunu unutmamak lazım gelir. Nitekim erkler arasındaki ilişkiler dikkate alındığında mevcut hükümet sisteminde benimsenen siyasi rejime direktuvar/kantonal rejim¹⁸ de denmektedir. Ancak bu tip bir rejim-hükümet sisteminin İsviçre dışında başka bir ülkede de kalıcılık kazanamadığı aşikârdır. Doktrinde bu sistemin ancak olağanüstü dönemlerdeki geçiş süreci için uygun olduğu ve tüm yetkiler Mecliste görünse bile, esasen tek kişinin veya grubun iktidarını maskeleyen yaradığı, dolayısıyla diktatörlüğe dönüşmeye en müsait bir sistem olduğu da ayrıca dile getirilmiştir¹⁹.

IV. İSVİÇRE'DE YASAMA ERKİ

Öncelikle, yasama erkini kullanan İsviçre Parlamentosu'nun nasıl oluştuğu dolayısıyla seçim sistemine ilişkin bilgi verilmesinin yararlı olacağı kanaatindeyiz. Buna göre seçimlere ilişkin olarak şu hususları tespit edebiliriz. Seçimlerde 18 yaşını doldurmuş her İsviçre vatandaşı seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Ayrıca İsviçreli seçmenler geniş siyasi haklara sahiptir. Şöyle ki; kayıtlı seçmenler, inisiyatifleri ve referandumları başlatma veya imzalama hakkına sahiptir. Yılda üç ila dört kez siyasi konularda oy kullanabilirler ve her dört yılda bir Federal Meclis üyelerini seçerler. Ayrıca kanton meclisleri ve hükümetleri de

---

istikrarı sağladığına dair ayrıntılı bir değerlendirme için bkz.; Furkan Çirkin; Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Işığında Seçim Sistemleri, Hükümet Biçimleri Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal Düzeni, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı Prof. Dr. Hüseyin Özcan, İstanbul, 2019, s. 89-102.

¹⁸ Ahmet Ağaoglu; Hukuk-ı Esasiye Ders Notları, (1926-1927), Hazırlayan, Notlandırılan ve Latinize Eden Boğaç Erozan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 289.

¹⁹ Nitekim Fransa'da ihtilalin (1789) hemen ardından, Türkiye'de de İstiklal Savaşı döneminde uygulanabilmesi bu durumu teyit eden olgulardır. Ayrıca Sovyetler Birliği döneminde "Doğu Bloku" ülkelerinde uygulanan sistemin de Meclis Hükümeti sistemine benzediği ifade edilmiştir. Ancak burada da esas yetki "Yüksek Sovyet" denen parlamentoda değil Komünist Partinin (tek parti) de "Politbüro"sunda idi. Ayrıntılı bilgi için bkz.; Hüseyin Nail Kubalı; Devlet Ana Hukuku Dersleri, Kenan Matbaası, İstanbul, 1945, s.636-638.; GÖZLER; Anayasa Hukukunun Genel Teorisi-I, s. 565.

doğrudan halkın oyuyla seçilirler. İsviçre'de seçim barajı yoktur ve seçmenler sandığa gittiklerinde oldukça geniş tercih haklarına sahiptirler. Seçmenler tercihlerini; partilerin hazırlamış olduğu bir listeyi kabul ederek ya da partilerin hazırlamış olduğu listeyi değiştirerek ortaya koyarlar. Veyahut boş liste alıp istedikleri adayın ve partinin ismini elle doldurmak suretiyle oylarını kullanırlar. Seçim sistemi olarak genellikle çoğunluk sistemi ondan sonra da nisbî temsil sistemi esas alınarak uygulama yapılmaktadır. Oy sayım yöntemi ise **D'hondt seçim yöntemine** göre yapılmaktadır. Bu arada şunu da eklemek icap eder ki Avrupa'da, kadınlara seçme ve seçilme hakkını en geç tanıyan (1971) ülke İsviçre olmuştur. Ayrıca İsviçre'de milletvekilleri maaş almamaktadır. Sadece katıldıkları oturumlara göre ödenek alabilmektedirler. Bu nedenle hem kendi özel işlerinde veya memur oldukları kurumlarda çalışmakta hem de milletvekilliği yapabilmektedirler.²⁰

İsviçre'de devlet yapılanmasının bir federasyon olarak teşekkül ettiğini yukarıda ifade etmiştik. Bu federasyon günümüzde 26 kantondan oluşmakta, bunların 20'si **tam kanton**, 6'sı ise **yarım kanton** statüsüne sahip bulunmaktadır. Ancak yarım kantonlar da tam kantonlar gibi tüm anayasal yetkilere sahiptir (İsviçre Anayasası Madde 1, 42-47). Ayrıca en küçük idari/siyasi birim olarak da İsviçre'nin siyasi ve idari yaşamında doğrudan demokrasinin uygulanabilirliğini sağlamak rolünü en fazla oranda üstlenmiş olan **komünler (belediyeler)** mevcuttur (Anayasa Madde 50). Bu itibarla komünlerin yerine getirdiği işlev, demokratik siyasal sistem bakımından oldukça önem arz etmektedir.

Günümüzde yaklaşık ikibin üçyüz (2300) komün vardır. Normalde şehirler ve büyük kasabalar komün olarak kabul edilir. Bu komünlerin, yaklaşık beşte birinin kendi yerel parlamentoları vardır. Beşte dördü ise kararlarını, oy hakkı olan tüm sakinlerin katılabildiği **Komünal Meclis'te** doğrudan vermektedir. Bu komünlerdeki sakinler esas itibarıyla kendileri için karar verecek temsilcileri seçmezler, kararları kendileri verir ve bunları uygulayacak bir ortak yönetici seçerler. Konfederasyon ve ilgili kantonlar tarafından komünlere verilen görevlere ek olarak (örneğin; komün sakinlerinin ikamet düzenini kontrol etmek veya bir sivil savunma birimi düzenlemek gibi), komünlerin ayrıca kendi

---

²⁰ ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s. 288.; ASLAN; "Konkordanz Yönetim Sistemi: İsviçre", s. 106.; KELEŞOĞLU; s.25-27.

sorumluluk alanları vardır. Örneğin; okullar, sosyal yardım organizasyonları, enerji kaynakları, yollar, yerel planlama ve yerel vergilendirme konuları bunların başında gelmektedir.²¹

İsviçre’de federal düzeydeki yasama organı; **Federal Meclis**’tir. Federal Meclis, federasyon uygulamasına uygun olarak ikili bir yapıya sahiptir. Genellikle federal devletlerde görüldüğü gibi bu meclislerden biri nüfus esasına dayalı olarak halkı temsil ederken, diğeri alt devlet birimlerinin (federe/eyalet/kanton) eşit temsili esasına dayanır. Buna göre İsviçre’de Meclislerin ilkinin kanton halklarının nüfus esasına göre temsil edildiği **Ulusal Konsey** oluşturur. Federal Meclisin bu kanadı iki yüz (200) üyeye sahiptir. Nüfus artsa da temsilci sayısı sabittir. Dolayısıyla nüfus yoğunlukları yüksek kantonlar daha fazla, nüfus yoğunlukları az olan kantonlar ise daha az milletvekili çıkarmaktadır. Ulusal konsey üyeleri dört yılda bir yapılan seçimlerle göreve gelmektedir. Anayasaya göre nüfusuna bakılmaksızın her kantonun en az bir milletvekili ile Ulusal Konsey’de temsil edilmesi zorunludur.²²

Federal Meclis’in ikinci kanadını oluşturan **Kantonal Konsey/Devletler Konseyi** ise kantonların eşit temsiliyi sağlayan meclistir. Toplam kırk altı (46) üyeye sahiptir. Dört yılda bir yapılan seçimlerde Kantonal Konseye her tam kanton iki, yarım kantonlar ise birer temsilci göndermektedir.²³

Yasama organı olan Federal Meclis’in;

- Hükümeti (Federal Konsey) seçmek ve denetlemek,
- Federal yargıçların seçimlerini ve atamalarını gerçekleştirmek,
- Kanun yapmak,
- Savaş zamanında orduya komutanlık yapacak generalleri atamak,

---

²¹ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/federalism/> (Erişim Tarihi: 15.10.2022).

²² <https://www.parlament.ch/en/organe/national-council>, (Erişim Tarihi: 15.10.2022).

²³ <https://www.parlament.ch/en/organe/council-of-states>, (Erişim Tarihi: 15.10.2022).

- Savaş ve barış ilan etmek ve af yetkilerini kullanmak gibi **görevleri vardır.**²⁴

Federal Mecliste kararlar, Ulusal Konsey ve Kantonal Konsey üyelerinin kendi içlerinde ayrı ayrı oylama yapmaları şeklinde alınmaktadır. Karar yeter sayısı her iki mecliste de **salt çoğunluktur**. Ancak yürütme ve yargı erkini kullanacak organların oluşumunda yani Federal Konsey üyeleri ile Federal Mahkeme üyelerinin seçimi gibi durumlarda bu iki meclis “birleşik toplantı”²⁵ yapıp birlikte karar almaktadır.²⁶

İki meclisin üyeleri, yılda dört kez gerçekleşen parlamento oturumları sırasında düzenli olarak bir araya gelirler. Her toplantı dönemi üç hafta sürer. Ayrıca birkaç gün süren özel oturumlar da düzenlenebilir. Milletvekilleri de çalışmalarının önemli bir kısmını meclis komisyonlarında oturum dönemleri dışında yürütürler. Komiteler, farklı siyasi gruplardan gelen parlamenterlerden oluşur ve oturumlar sırasında iki Meclise sunulacak teklifler hazırlanır.²⁷

Ayrıca her Kanton’un kendi parlamentosu da mevcuttur. Parlamento üye sayısı kantondan kantona değişiklik göstermekle beraber genellikle kantonun nüfusu ile orantılıdır. Günümüzde Appenzell Innerrhoden parlamentosunun elli (50) üyesi varken Zürih parlamentosunun yüz seksen (180) üyesi vardır. Federal Meclis gibi, tüm kanton parlamentoları da halkın seçimi ile seçilmiş temsilcilerden oluşur.

---

²⁴ Aynı kaynak.

²⁵ <https://www.parlament.ch/en/organe/united-federal-assembly> (Erişim Tarihi: 23.10.2022).

²⁶ Birleşik Federal Meclis, yürütmenin yedi üyesini (Federal Konsey), Federal Şansölyeyi (bir nevi başbakan ama Federal Konseydeki bakanlık idari teşkilatlarının genel koordinatörlüğü görevini yerine getirir) ve Federal mahkemelerin üyelerini (Federal Yüksek Mahkeme, Federal Ceza Mahkemesi, Federal İdare Mahkemesi ve Federal Patent Mahkemesi) seçer. 2011'den bu yana, Birleşik Federal Meclis ayrıca İsviçre Başsavcısı, İsviçre Başsavcı Yardımcısı ve Başsavcılık Denetleme Kurumu üyelerini de seçmektedir. Bir savaş tehdidi varsa, Birleşik Federal Meclis ayrıca İsviçre silahlı kuvvetlerinin genel komutanını da seçer. Bkz.; <https://www.ch.ch/en/political-system/parliament/swiss-parliament/>, (Erişim Tarihi: 23.10.2022).

²⁷ <https://www.parlament.ch/en/ratsbetrieb/sessions>, (Erişim Tarihi: 25.10.2022).

Federal Meclis milletvekilleri için geçerli olan parlamento görevlerini yerine getirirken başka bir görev veya iş üstlenmelerinin mümkün olması kuralı, kanton meclisi milletvekilleri için de geçerlidir.²⁸

Kanton Konsey üyeleri (milletvekilleri), genellikle ayda bir olmak üzere düzenli, planlanmış toplantılar yaparlar. Bu toplantılar ve tutanakları genellikle halka açıktır. Ayrıca, parlamento üyeleri sorunları analiz etmek ve yapılacak işleri parlamentoda tartışmaya açmak için veya kanton hükümetine sunulacak raporları hazırlamak için geçici komiteler (ulaştırma komitesi, finans komitesi vb.) oluştururlar. Kanton Parlamentoları parlamento toplantılarına başkanlık etmek üzere her yıl üyelerinden birini başkan olarak seçer.²⁹

Kanton parlamentolarının görevlerini ise şöyle sıralayabiliriz;

- Kanton mevzuatını kabul veya reddetmek veya değiştirmek,
- Vatandaşlar, komünler veya parlamento üyeleri tarafından sunulan girişimler ve dilekçeler hakkında karar vermek,
- Kanton hükümeti tarafından sunulan kanton bütçesini kabul etme ve harç ve vergilerin alınmasına izin verme,
- Kanton hükümetinin faaliyetlerini denetlemek.³⁰

İsviçre’de kanun yapım süreci de kendine mahsus bir usulle yapılır. Tüm seçmenlerin halk girişimi başlatabilme yetkisi Anayasanın 136. Maddesi ile düzenlenmiştir. İsviçre Anayasası, “Halk İnisiyatifi/Girişimi” ve “Referandum” uygulamalarını ise 138 ila 142. Maddeleri arasında düzenlemiştir. Federal Anayasa değişiklikleri, uluslararası güvenlik örgütlerine veya uluslararası topluluklara katılım, Anayasa hükmüne dayanmayan ve geçerlilik süresi bir yılı aşan olağanüstü federal kanunlar, anayasa değişikliğine matuf halk girişimleri zorunlu referandumun konusunu oluşturur (Anayasa M.140). Zorunlu

²⁸ <https://www.ch.ch/en/political-system/cantons/cantonal-parliament:-role-and-composition/#composition-of-the-cantonal-parliament>, (Erişim Tarihi: 25.10.2022).

²⁹ <https://www.ch.ch/en/political-system/cantons/cantonal-parliament:-role-and-composition/>, (Erişim Tarihi: 26.10.2022).

³⁰ <https://www.ch.ch/en/political-system/cantons/cantonal-parliament:-role-and-composition/#the-main-tasks>, (Erişim Tarihi: 26.10.2022).

olmayan referandumlar ise federal yasalar, geçerlilik süresi bir yılı aşan olağanüstü federal yasalar; Anayasanın veya kanunun gerektirdiği şekilde çıkarılmış federal kararname ve uluslararası anlaşmalara yönelik halkoylamalarıdır (Anayasa M.141).

Bakanlar, milletvekilleri, siyasi partiler yanında sivil toplum örgütleri de kanun teklifi sunabilirler. Sunulan teklifler Federal Meclis Başkanı tarafından hükümete iletilir. İlgili bakan da teklifi sunan kişiyi, siyasi parti temsilcilerinin ve bakanlık bürokratlarının da katıldığı ortak bir komisyonda bir araya getirir ve yapılan çalışmalar sonunda sunulan teklif uygun bir şekilde formüle edilip Federal Konseye (bakanlar kuruluna) sunulur. Bakanlar kurulu uygun bulduğunda teklif kanton yönetimlerine, parti yöneticilerine, sivil toplum kuruluşlarına ve baskı gruplarına iletilir. Böylece kanun taslaklarına tüm kesimlerin dikkati çekilerek önerilerde bulunmaları beklenir. Daha sonra teklifler hakkında gelen düzeltme önerileri ve eklemeler de dikkate alınarak kanun teklifine son şekli verilir. Hazırlanan teklif daha sonra bir hükümet yetkilisi aracılığıyla Federal Meclis Başkanlığına oradan da Ulusal Konsey ve Kantonal Konsey başkanlıklarına teslim edilir.³¹

Kanun önerilerinin değerlendirilmesi aşamasında her iki konsey eşit yetkiye sahiptir. Teklifler her iki mecliste de ayrı ayrı oylanıp kabul edilirse (salt çoğunluk) kanun teklifi resmi gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmektedir. Ancak süreç burada bitmez. Federal Meclis'te kabul edilen yasa resmi gazetede yayınlanır ve yüz (100) gün askıda tutulur. Yüz gün zarfında tüm İsviçreli vatandaşlar bu kanunu görüp tartışabilir ve sonuçta yüz gün içinde elli (50) bin karşı imza toplanmadığı veya sekiz kanton karşı çıkmadığı takdirde kanun yürürlüğe girmiş olur. Yok eğer yüz gün içinde elli bin karşı imza toplanır veya sekiz kanton karşı çıkarsa, kanun halkoylamasına yani referanduma tabi tutulur referandum sonunda kanun halk tarafından basit çoğunlukla kabul edilirse yürürlüğe girer reddedilirse geçerliliğini yitirir.³²

---

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.; ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.301-305.; <https://www.ch.ch/en/political-system/international-laws/how-do-you-make-a-law/#how-is-agreement-reached-on-a-new-law>, (Erişim Tarihi: 30.10.2022).

³² ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.301-305.

V. İSVİÇRE’DE YÜRÜTME ERKİ

Federal Konsey, İsviçre Anayasasına göre Konfederasyonun en yüksek yönetim ve yürütme organıdır (Madde 174). İsviçre Anayasasının 174 ila 187. Maddeleri arasında yürütme erkinin seçimi ve görevleri düzenlenmiştir³³. Anayasanın 175. Maddesine göre; Federal Konseyin yedi üyesi vardır. Federal Konsey üyeleri, Ulusal Konsey için yapılan her genel seçimin ardından Federal Meclis tarafından seçilir. Dört yıllık bir görev süresi için seçilirler. Ulusal Konseye seçilme hakkı olan herhangi bir İsviçre vatandaşı Federal Konseye seçilebilir. Federal Konsey üyeleri seçilirken, ülkenin çeşitli coğrafi ve dilsel bölgelerinin uygun şekilde temsil edilmesini sağlamak için özen gösterilmelidir.

Federal Konseyin seçim prosedürüne göre; Federal Mecliste birden fazla turla ve gizli oylama ile oy kullanılır. Federal Konsey’in görevdeki üyeleri, görevdeki sürelerine bakılmaksızın yeniden seçilmek için aday olabilirler. Federal Konseye seçilme hakkı olan herhangi bir kişi ilk iki tur oylamada gerekli oyu alabilenidir. Alamazsa üçüncü turdan itibaren yeni başvuru kabul edilmez sadece ilk iki turda oy alanlar oylamaya katılabilir. Hiçbir aday mutlak çoğunluğu sağlayamazsa (yani kullanılan geçerli oyların yarısından fazlası/salt çoğunluk), en az oyu alan kişi bir sonraki turda elenir. Oylama süreci, adaylardan birisinin oyların salt çoğunluğunu alana kadar tekrarlanır ve bunun sonucunda seçildiği ilan edilir. Üye seçiminin tamamlanmasının ardından Federal Konsey üyesi 7 kişi arasından gelecek yıl için İsviçre Konfederasyonu başkanı ve başkan yardımcısı görevini üstlenecekler seçilir. Parlamento her yıl Aralık ayında yedi federal meclis üyesi arasından bir yıllık görev süresi için İsviçre Konfederasyonu Başkanını ve yardımcısını seçmek zorundadır.³⁴

Federal Konsey yani **yürütme organı** üyeleri (bakanlar) seçilirken, Federal Meclis’teki milletvekili sayısına göre ilk dört büyük parti ortaklaşa karar verir. Seçimlerden başarıyla çıkmış ilk üç büyük parti ikiyeşer bakan, dördüncü parti ise bir bakan seçerek hükümeti oluşturur. 1959 yılından itibaren hükümetler, “zauberformel” (sihirli

³³ Bkz; <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en> (Erişim Tarihi 01.11.2022)

³⁴ <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/election-federal-council.html>, (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

formül) adı verilen bir yönteme göre oluşturulmaktadır. Bu formülü 1959 yılında Hıristiyan Demokratlar Partisi (CVP) başkanı *Martin ROSENBERG* önermiş ve böylece hayata geçirilmiştir³⁵. Özetle yürütme organı olan Federal Konseyin 7 sandalyesi 2+2+2+1 şeklinde, en çok desteğe sahip dört büyük siyasi parti arasında paylaşılır. Günümüzde bu partiler, Radikal Liberal Parti (FDP), İsviçre Halk Partisi (SVP), Sosyal Demokrat Parti (SP) ve Merkez (Sağ) Parti³⁶ (MİTTE) şeklindedir³⁷. İlk dört büyük partinin gösterdiği adaylardan seçilen yedi bakan, Federal Mecliste tek tek oylanarak seçilmektedir. Bakan seçilebilmek için Meclisin en az yarısının onayı gerekir. Parti liderleri tarafından önerilen adaylar meclis içinden veya dışından olabilir. Bakan olarak atananlar gensoru mekanizmasıyla yani güvensizlik oyu verilerek düşürülemezler. Ancak bakan olan kişinin milletvekilliği düşmektedir. Federal Konsey üyeleri, Konfederasyon veya bir kantonun hizmetinde başka bir görevde bulunamazlar; bu nedenle seçimlerinin ardından diğeri görevlerinden ayrılmaları gerekir. Milletvekillerinin tersine maaş alırlar. Federal konsey, meclisin her iki kanadı tarafından da denetlenir.³⁸

Federal Konsey yani hükümette bir başkan veya bir başbakan yoktur. Devlet başkanlığı görevini (devletin temsili anlamında) birer yılla sınırlı olmak kaydıyla sırasıyla Federal Konseyi oluşturan yedi bakanın biri üstlenmektedir. Başkan yardımcılığını ise yine bir diğeri bakan üstlenmektedir. Şunu da ilave etmek lazım gelir ki devlet başkanı görevini üstlenen bakan, yetkileri bakımından diğeri bakanlardan farksızdır ve onların üstü sayılmaz. O sadece bir yıl boyunca eşitler

---

³⁵ ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.313.

³⁶ Merkez (Almanca : *Die Mitte* ; Fransızca : *Le Center*) veya Alliance of Center (İtalyanca : *Alleanza del Centro* ; Romansh : *Allianza dal Center*) İsviçre'de bir merkez sağ siyasi partidir . İsviçre Hristiyan Demokrat Halk Partisi (CVP) ile İsviçre Muhafazakar Demokrat Partisi'nin (BDP) birleşmesiyle kuruldu . 1 Ocak 2021'de tarafların resmi birleşmesini takiben Ulusal Konsey'de 200 sandalyeden 28'ine, Kantonal Konsey'deki 46 sandalyenin 13'üne sahiptir. Viola Amherd , partinin Federal Konseydeki temsilcisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz.; [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Centre_\(political_party\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Centre_(political_party)), (Erişim Tarihi: 02.11.2022)

³⁷ <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council/members-of-the-federal-council.html>, (Erişim Tarihi: 02.11.2022).

³⁸ ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.310-314.

arasında birincidir (primus inter pares). Bir yıl süren devlet başkanlığı ve yardımcılığı görevleri her yıl sonbaharda sona erer. Çalışma döneminin başlamasıyla Federal Meclis bakanlar arasından bir sonraki yıl için yeni devlet başkanı ve yardımcısını seçer. Yeni devlet başkanlığına bir yıl boyunca başkan yardımcılığını yürütmüş olan kişi getirilir. Onun yardımcılığına ise diğer bakanlardan (önceki yıl başkanlık yapmış olan hariç) herhangi birisi atanır.³⁹

Konkordanz yönetim sisteminde hükümette kararlar kolejyal (mesleki dayanışma prensibi) usulle alınır. Yani kararlar ortak bir kurulda tartışılarak ama sonunda uzlaşmayla alınmaktadır. Maliye, ekonomi, çevre, işçileri, dışişleri, adalet ve savunma alanlarındaki yedi idari birim bakanlıkları oluşturmaktadır.⁴⁰

İsviçre’de yürütme erkini kullanan Federal Konsey’in en büyük yardımcısı anayasal bir kurum olan Federal Başbakanlıktır (Anayasa Madde 179). Federal Konseyin personel/idari ofisi olarak **Federal Başbakanlık (Federal Şansölye)**, hükümetin toplantılarını düzenler ve kararlarını bildirir ve resmi metinleri yayınlar. Federal Başbakanlık, siyasi hakların garantörüdür ve federal seçimlerin ve halkoylamalarının adil yapılmasını sağlar. Federal Şansölyelik (FCh), Federal Konseyin personel ve idari dairesidir ve hükümetle; idare, parlamento ve halk arasında “iletişim ve etkileşim” görevi görür.⁴¹

Federal Başbakanlık’ın Görevleri;⁴²

- Federal Konsey toplantılarının hazırlanmasından, yürütülmesinden ve gerekli takip çalışmalarının yapılmasından sorumludur.

- Hükümet kararları ve görüşleri hakkında medyaya ve halka yönelik iletişim faaliyetlerini koordine eder.

³⁹ ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.314-320. Ayrıca bkz.; <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-presidency/tasks-federal-presidency.html>, (Erişim Tarihi: 10.11.2022).

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz.; <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/> (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

⁴¹ <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-chancellery>, (Erişim Tarihi: 22.11.2022).

⁴² <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-chancellery/tasks.html>, (Erişim Tarihi: 22.11.2022)

- Federal Şansölyelik, halkı genel olarak siyasi hakları ve federal oylarla ilgili konular hakkında bilgilendirir. Vatandaşların siyasi haklarını kullanabilmelerini ve federal seçimlerin ve halkoylamalarının doğru ve adil bir şekilde yapılmasını sağlar. Seçimlerin sorunsuz geçmesini sağlar ve sonuçları yayımlar.

- Resmi metinleri yayımlar ve resmi dilsel hizmetleri sunar ve Federal İdarenin dijital dönüşüm sürecini yönetir.

Federal hükümetin aksine, **26 kantonun hükümet üyeleri doğrudan halk tarafından seçilir.** Kanton seçimleri, beş yılda bir yapılan Fribourg, Vaud, Geneva ve Jura kantonları ve her yıl seçimlerin yapıldığı Appenzell Innerrhoden kantonu dışında, genellikle dört yılda bir yapılır. Kanton hükümetlerinin üye sayısı, kantona bağlı olarak 5 ile 7 arasında değişmektedir. Kanton hükümetleri genellikle çoğunluk sistemiyle seçilir. Ticino'daki konsey nispi temsil sistemiyle seçilirken, Bern kantonunda bir sandalye Bernese Jura'dan (Bern'deki Fransızca konuşan azınlığı temsil etmek üzere) bir üyeye ayrılmıştır.⁴³

VI. İSVİÇRE'DE YARGI ERKİ

İsviçre'de yargı erkinin oluşumunu kısaca değerlendirecek olursa şunları söyleyebiliriz. **Federal düzeydeki yargı organları;** Federal Yüksek Mahkeme ki, İsviçre'nin en yüksek mahkemesidir. Federal düzeydeki yargısal işlevleri yerine getirir. Federal Ceza Mahkemesi, Federal İdare Mahkemesi ve Federal Patent Mahkemesi, federal düzeydeki diğer yüksek mahkemelerdir.⁴⁴

Federal Yüksek Mahkeme (Supreme Court); İsviçre'deki en yüksek yargı merciidir. Federal Yüksek Mahkeme, vatandaşlar, kantonlar, vatandaşlar ve devlet arasındaki ve ayrıca Konfederasyon ile kantonlar arasındaki hukuki anlaşmazlıklarda son sözü söyler. Kantonal Temyiz Mahkemelerinin, Federal Ceza, İdare ve Patent Mahkemelerinin kararlarına karşı yapılan tüm temyiz başvurularında nihai karar merciidir. Mahkeme, münferit davalarda İsviçre federal yasalarının doğru bir

⁴³ <https://www.ch.ch/en/votes-and-elections/elections/election-of-cantonal-governments:-when-and-how/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2022).

⁴⁴ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

şekilde uygulanmasını ve Anayasa'da yer alan temel hakların korunmasını sağlar.⁴⁵

Federal Yüksek Mahkemenin otuz sekiz (38) tam-zamanlı çalışan üyesi vardır: Federal yargıçlar, yargı komisyonunun önerisi üzerine Birleşik Federal Meclis (Ulusal Konsey ve Eyaletler Konseyi) tarafından altı yıllık (6) bir süre için seçilirler. Altmış sekiz (68) yaşına kadar yeniden seçilebilirler. Federal düzeyde oy kullanma hakkı olan herkes seçilebilir; yasal düzenlemede herhangi bir eğitim düzeyi zorunlu tutulmamıştır. Ancak uygulamada, yalnızca yargıç, avukat, idareci veya üniversitelerden kendini kanıtlamış hukukçular arasından seçim yapılır. Bunların on altısı (16) kadın ve yirmi ikisi de (22) erkektir. Ayrıca on dokuz (19) yarı-zamanlı yargıç vardır. Bunlardan ikisi (2) İtalyan, altısı (6) Fransız ve on biri (11) Almandır. On (10) yarı zamanlı yargıç kadındır. Yarı zamanlı hâkimler, Federal Mahkeme'deki çalışmalarını yarı zamanlı olarak yürütürler ancak profesör, avukat veya kanton hâkimi olarak ise tam zamanlı olarak çalışırlar. Genellikle, hazır bulunmayan ya da hasta olan ya da mahkemenin soruşturduğu yargıçların yerine görev yaparlar. Katıldıkları davalarda, tam-zamanlı federal yargıçlarla aynı hak ve görevlere sahiptirler. Birleşik Federal Meclis tarafından yapılan seçimde; dilsel, bölgesel ve teknik (hukuki) kriterler ile büyük siyasi partilerin nispi temsil oranı dikkate alınır. Hâlihazırda Federal Yüksek Mahkeme'nin 3 İtalyanca, 12 Fransızca ve 23 Almanca konuşan üyesi vardır. Rhaeto-Roman dili şu anda temsil edilmemektedir. Birleşik Federal Meclis, Federal Yüksek Mahkemenin teklifi üzerine tam-zamanlı yargıçlar arasından mahkeme başkanı ve başkan yardımcısını seçer. Başkanlık görev süresi iki yıldır ve herhangi bir zamansal sınırlama olmadığından üyelerin üst üste seçilmesi mümkündür. Başkan hem Genel Mahkemeye hem de İdari Komisyona başkanlık eder ve Federal Yüksek Mahkemeyi temsil eder.⁴⁶

---

⁴⁵ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/#the-judiciary-at-federal-level>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022). Daha ayrıntılı bilgi için bkz.;

https://www.bger.ch/files/live/sites/bger/files/pdf/Publikationen/BG_Brosch_h_Inhalt_A4_21_eng.pdf, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

⁴⁶ https://www.bger.ch/files/live/sites/bger/files/pdf/Publikationen/BG_Brosch_Inhalt_A4_21_eng.pdf, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi'nin diğer demokratik ülkelerdeki anayasa mahkemelerinden farkı, seçilen yargıçların Federal Mecliste bulunan siyasi partilerce aday gösterilebilmeleridir. Federal Mecliste temsil edilen siyasi partiler aldıkları oy oranları oranında federal yargıç adayını önerebilmektedir.⁴⁷

Federal Yüksek Mahkemenin görevleri; federal yasalar, devletlerarası hukuk, kantonlarca alınmış kararlar ve kanton anayasalarının hükümleri ihlal edildiğinde ayrıca özerk olan yerel yönetim birimlerinin yetkileri çığnendiğinde ve son olarak bireysel siyasi haklar yerel, kantonal ve federal düzeyde ihlal edilmesi durumlarında harekete geçer. Federal Yüksek Mahkeme İsviçre Anayasasının 189/4. Maddesine göre yasama meclisi ile yürütme arasındaki yetki çatışmasına karışmamaktadır. Böylesi bir durumda bu sorunu çözmek üzere genellikle İsviçre halkı referandumla nihai kararı vermektedir. Diğer taraftan Federal Yüksek Mahkeme İsviçre Anayasasının 190. Maddesine göre federal ve uluslararası hukuku kendisi için bağlayıcı kabul etmekte ve bu kapsamda İsviçre'nin uluslararası nitelikteki ilişkilerine dair kararlar verebilmektedir.⁴⁸

Kanton düzeyinde yargıya gelince; her kantonun kendi yetki alanındaki adli, idari ve medeni davaları ilk derece mahkemesi olarak gören kendi mahkemeleri vardır. Ayrıca her kantonun ilk derece mahkemelerince verilmiş kararlarının temyiz edildiği **Kantonal Temyiz Mahkemeleri** de bulunur.⁴⁹

Federal Ceza Mahkemesi; çoğu ceza davası ilk aşamada kanton mahkemeleri tarafından karara bağlanır. Federal Ceza Mahkemesi, federal çıkarlara karşı suçlar, patlayıcı madde suçları, uluslararası beyaz yaka suçları (sosyo-ekonomik statüsü yüksek kimselerce işlenen dolandırıcılık, kaçakçılık vb. suçlar için kullanılan bir kavram), organize

---

⁴⁷ ASLAN; Demokratik Yönetim Sistemleri, s.297-298.; ASLAN; “Konkordanz Yönetimi: İsviçre”, s. 112-113.

⁴⁸ ASLAN; “Konkordanz Yönetimi: İsviçre”, s. 112-113.

⁴⁹ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/#the-judiciary-at-cantonal-level>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

suçlar, yolsuzluk ve kara para aklama ile ilgili davalar ve sivil havacılık veya savaş malzemeleriyle ilgili suçları içeren ceza davalarına bakar.⁵⁰

Federal İdare Mahkemesi; Federal İdare yetkilileri tarafından verilen kararlara karşı yapılan itirazlara ilişkin karar verir. Bazı konular hem sosyal hem de politik açıdan tartışılabilir. Örnek olarak; sığınmayla ilgili davalarda veya büyük ulaşım ve altyapı projelerine ilişkin uyuşmazlıklarda Federal İdare Mahkemesi ilke kararları olarak uyuşmazlıkları sonuçlandırır.⁵¹

Federal Patent Mahkemesi; genellikle önemli maliyetler gerektiren teknik buluşlar, patentler şeklindeki fikri mülkiyet haklarına yasal koruma sağlamaya matuf yargı organıdır. Mevzubahis konulara ilişkin anlaşmazlık varsa, Federal Patent Mahkemesi teknik bir yenilik için bir patentin yasal olarak geçerli olup olmadığına ve bir ürün veya kurum tarafından patent haklarının ihlal edilip edilmediğine karar verir. Belirli bir patentin kime ait olduğu veya bir patentin lisans açısından nasıl kullanılabileceği konusunda ihtilafın olduğu davalarda da bu mahkeme yetkilidir.⁵²

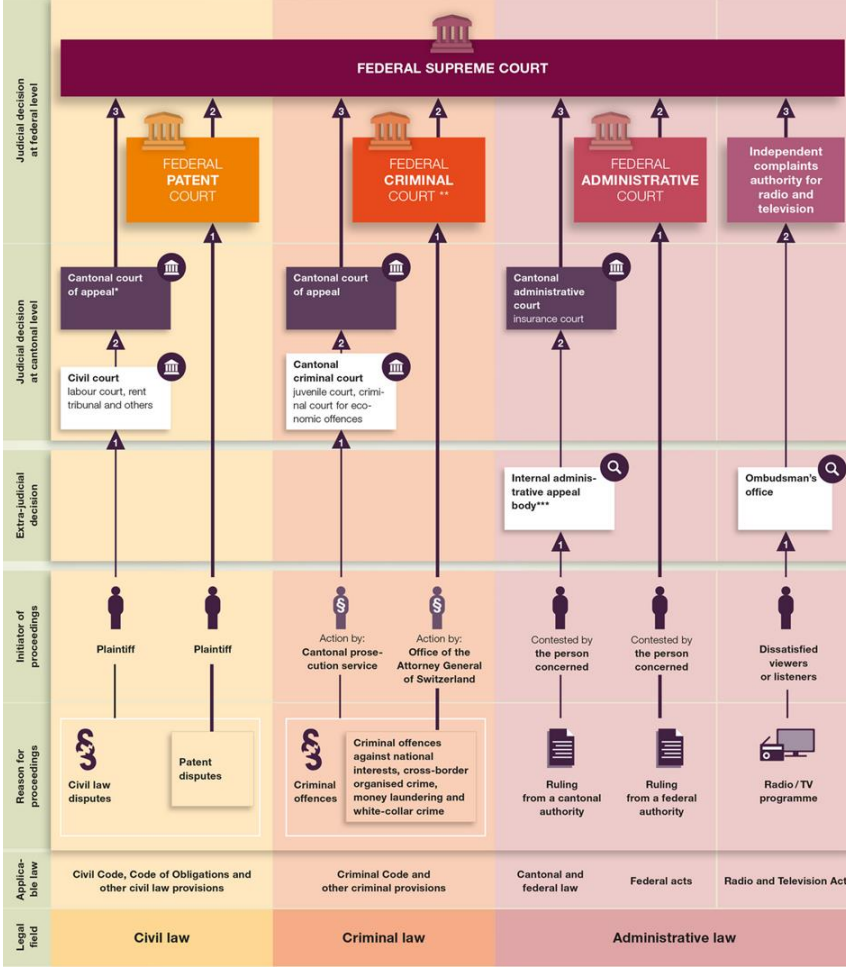
---

⁵⁰ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/#the-judiciary-at-federal-level>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

⁵¹ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/#the-judiciary-at-federal-level>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

⁵² <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/#the-judiciary-at-federal-level>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

Tablo 1: İsviçre Konfederasyonu (Federal ve Kantonal) Yargı Teşkilatı Şeması⁵³

⁵³ <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts>, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

VII. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Hemen tüm insani gelişmişlik endekslerinde en üst sıralarda yer alan İsviçre'nin, çok etnikli, dilli, dinli ve dolayısıyla çok kültürlü sosyal dokusunun barış içinde bir arada yaşatılmasını ve siyasal yapısının istikrarlı sürdürülmesini sağlayan olgunun sahip olduğu demokrasi ve yönetim anlayışı olduğuna kuşku bulunmasa gerektir.

Çok parçalı sosyo-politik bir vasatta tarafların birbirini dinlemesi ve anlamasını sağlayan, kamusal müzakereyi esas alan “müzakereci demokrasi” ve toplumsal rızayı genişletmeyi hedefleyen “oydaşmacı (konsensusçu) demokrasi” anlayışı, İsviçre siyasi hayatına yön veren temel bir olgudur. Bunun yanında azınlık- çoğunluk, muhalefet- iktidar ikilemini değil, hemen tüm politik aktörlerin ahenkli uyumlu bir biçimde yönetimde yer almasını sağlayan “Konkordanz” yönetim anlayışı, ikinci bir asli unsur olarak İsviçre politik kültürüne damgasını vurmaktadır.

Yukarıda vurgulanan demokratik ve yönetsel anlayışın İsviçre Konfederasyonunda yasama, yürütme ve yargı erklerini ve aralarındaki ilişkileri belirleyeceği de açıktır. Anayasal yetki haritası da dikkate alındığında, İsviçre Konfederasyonunun, erklerin parlamentoda birleştiği tipik bir Meclis Hükümeti Sistemine sahip olmadığı çok açıktır. Bir diğer deyişle İsviçre'de uygulanmakta olan hükümet sistemi, İsviçre Parlamentosunun hükümeti ve yargı organlarını belirleme yetkileri itibarıyla Meclis Hükümeti sistemine benzetilse de, esasen parlamenter sistem veya başkanlık sistemi gibi erkler ayrılığının tam olarak hayata geçirildiği bir hükümet sistemi olduğuna kuşku yoktur.

Nitekim Meclis Hükümeti Sisteminin en mümeyyiz vasfı olan; yasama erki karşısında istifa salahiyeti dahi bulunmayan, tamamen parlamentonun iradesine bağımlı neredeyse “iradesiz” bir yürütme erki anlayış ve uygulaması, İsviçre Anayasasına göre yürütme erkini kullanan Federal Konsey'in sahip olduğu yetkiler (yasa teklifi yetkisi, federal idarenin sevk ve idaresi, bütçeyi hazırlama, dış ilişkilerin yürütülmesi gibi) dikkate alındığında, tamamen mesnetsiz kalmaktadır.

Yine Meclis Hükümeti sisteminin en bariz bir diğer özelliği olan yasama erkinin dilediği zaman yürütme erkini görevden alabilmesi yani varlığını sonlandırabilme yetkisi, İsviçre'deki erkler ayrılığı ilişkisi bakımından söz konusu edilemez. Zira İsviçre Federal Meclisi, Federal Konsey'i denetlemek dışında gensoru vb. parlamenter mekanizmalarla görevden alma gibi bir salahiyetin sahibi değildir.

Bunlara ilaveten komunal, kantonal ve federal düzeyde halk inisiyatifleri ve referandumlarla gerek yasama erkinin gerekse yürütme erkinin denetlenebildiği, anayasal organların kendi içinde denge ve denetleme mekanizmalarına (Federal Meclis'in çift kanatlı olması, Federal Konsey üyelerinin en çok oyu almış dört parti tarafından aday gösterilmesi ve birer yıllık periyotlarla konsey başkanlığına getirilmesi, federal yargıçların seçiminde Meclisteki siyasi partilerin aday gösterebilme yetkisi vb.) sahip olduğu bu sistemin bir kuvvetler birliği sistemi olduğu iddiası, kanaatimizce iddiadan öteye geçemeyecek bir değerlendirmedir.

Hülasa; yukarıda izah edilen gerekçelerle İsviçre Konfederasyonunda erklerin gerek dikey ve yatay paylaşılması, gerekse de anayasal organların kendi iç mekanizmaları ile kuvvet temerküzüne mahal verilmemesi gerekçelerine istinaden sistemin esasen erkler ayrılığına dayalı ama kendine mahsus (sui generis) bir hükümet sistemi olduğunu ifade edebiliriz.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU Ahmet; Hukuk-ı Esasiye Ders Notları, (1926-1927), Hazırlayan, Notlandırılan ve Latinize Eden Boğaç Erozan, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012.
- AĞAOĞULLARI Mehmet Ali (Editör); Sokratetes'ten Jakoben'lere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2015 (6. Baskı).
- ANAYURT Ömer; Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar), Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2021 (4. Baskı).
- ASLAN Rıza; Demokratik Yönetim Sistemleri, Dora Yayınevi, Bursa, 2013.
- ASLAN Rıza; “Konkordanz Yönetim Sistemi: İsviçre”, (İçinde) Türkiye Tipi Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Tartışmaları (Ed. Ömer Osmanoğlu), Demokrasiyi Güçlendirme Derneği Yayınları, İstanbul, 2022, s.103-116.
- BOGDANOR Vernon; “Western Europe”, Referendums Around The World: The Growing Use Of Direct Democracy, Eds.: David Butler ve Austin Ranney, New York:Macmillan, 1994.
- ÇİRKİN Furkan; “Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Işığında Seçim Sistemleri, Hükümet Biçimleri Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal Düzeni”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı Prof. Dr. Hüseyin Özcan, İstanbul, 2019.
- EREN Abdurrahman; Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku), Seçkin Yayınevi, 2021 (3. Baskı).
- GÖZLER, Kemal; Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Cilt I), Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.
- GÜLBAHAR, Yasemin; “Karşılaştırmalı Elektronik Demokrasi: İspanya ve İsviçre Örneği”, Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Aydın Halisoğlu, Tarsus, 2022.

İNCE İnci Çoban; 1982 Anayasası Döneminde Yasama ve Yürütme İlişkilerinin Evrimi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı, (Basılmamış) Doktora Tezi, Danışman Dr. Öğretim Üyesi Yaşar Metin Özdemir, İzmir, 2018.

HAMON Francis; Le référendum: étude comparative, Paris :LGDJ, 1995.

KABOĞLU İbrahim Özden; Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar), Legal Yayıncılık, İstanbul, 2021 (16. Baskı).

KELEŞOĞLU Ekin İlke; “Demokrasi Tartışmaları ve İsviçre’de 2011-2018 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Referandumlar Bağlamında Modern Demokrasinin Doğrudan Katılım Aygıtları”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı Prof. Dr. Ester Ruben, İstanbul, 2018.

KOBACH, Kris W.; “Switzerland,” Referendums Around the World: The Growing Use of Direct Democracy, Eds.: David Butler and Austin Ranney. New York:Macmillan,1994.

KUBALI Hüseyin Nail; Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Siyasi Rejimler, Ersa Matbaacılık, İstanbul, 1964.

ÖZBUDUN Ergun; 1921 Anayasası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1991.

ÖZBUDUN Ergun; Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021 (21. Baskı).

SAĞLAM Fazıl; Anayasa Hukuku Ders Notları, Yakındoğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşe, 2013.

SCHMİDT Manfred G.; “Political Performance and Types of Democracy: Findings From Comparative Studies”, European Journal of Political Research, Vol. 41: 147– 163, 2002.

ŞEN İlker Gökhan; “Doğrudan Demokrasi: Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar”, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Basılmış) Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Erdal ONAR, Eskişehir, Aralık 2010.

ŞEN İlker Gökhan; Doğrudan Demokrasi: Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2013.

TEZİÇ Erdoğan; Anayasa Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2017 (21. Bası).

TRECHSEL, Alexandre H.; KRİESİ, Hanspeter; “Switzerland: The Referendum And İnitative as a Centerpiece of The Political System”, The Referendum Experience in Europe Eds.:Michael Gallagher ve Pier Vincenzo Uleri, London/New-York: Macmillan/ St james,1996.

İTERNET KAYNAKLARI

<https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/en>

<https://www.mfa.gov.tr/isvicrenin-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

<https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/federalism/>

<https://www.parlament.ch/en/organe/national-council>

<https://www.parlament.ch/en/organe/council-of-states>

<https://www.parlament.ch/en/organe/united-federal-assembly>

<https://www.ch.ch/en/political-system/parliament/swiss-parliament/>

<https://www.ch.ch/en/political-system/cantons/cantonal-parliament:-role-and-composition/>

<https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/>

<https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-chancellery/tasks.html>

<https://www.ch.ch/en/votes-and-elections/elections/election-of-cantonal-governments:-when-and-how/>

<https://www.bger.ch/files/live/sites/bger/files/pdf/Publikationen/BGBrosc hInhaltA421eng.pdf>

<https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/>, https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-status/federal_geschichte.htm

[https://en.wikipedia.org/wiki/The_Centre_\(political_party\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Centre_(political_party)).